

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота магістра

**з теми: «ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ ОБРАЗОТВОРЧОСТІ СТАРШИХ
ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ТВОРАМИ
ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи DOb1-M17z
спеціальності 012 Дошкільна освіта за
освітньою програмою Дошкільна освіта
Бучинська Тетяна Михайлівна

Керівник: Демчик К.І.,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та
методик дошкільної освіти

Рецензент: Підгурний І.С.,
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри образотворчої
декоративно-прикладного мистецтва та
реставрації творів мистецтва

Кам'янець-Подільський
2018

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ АКТИВІЗАЦІЇ ОБРАЗОТВОРЧОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У НАУКОВОМУ КОНТЕКСТІ.....	11
1.1. Загальна характеристика творчої активності старших дошкільників..	11
1.2. Обґрунтування творів образотворчого мистецтва як засобу активізації образотворчості старших дошкільників.....	19
1.3. Методика використання творів образотворчого мистецтва в процесі активізації образотворчості старших дошкільників.....	25
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ВПЛИВУ ТВОРІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА НА ПРОЦЕС АКТИВІЗАЦІЇ ОБРАЗОТВОРЧОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	35
2.1. Отримання первісних показників сформованості образотворчості старших дошкільників (констатувальний експеримент).....	35
2.2 Програма використання творів образотворчого мистецтва для дітей старшого дошкільного віку (формульальний експеримент)	42
2.3 Аналіз та підсумки контрольного експерименту.....	84
ВИСНОВКИ.....	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	92
ДОДАТКИ.....	99

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

БКДО – Базовий компонент дошкільної освіти.

ВР – високий рівень.

ЗДО – заклад дошкільної освіти.

ЕГ – експериментальна група.

КГ – контрольна група.

ПР – початковий рівень.

СР – середній рівень.

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сьогодні не можна залишити поза увагою те, що у світі зростає роль особистості. Людина вважається основною цінністю прогресивного суспільства, а турбота про неї – показником рівня розвитку його свідомості. Саме тому вихідною тезою оновлення системи дошкільної освіти є положення, за якими педагогічний процес має ґрунтуватись на психології розвитку дитини, а точкою відліку в оновленні змісту, форм, методів виховання та навчання є ідея про цінність і сенс її буття.

Проблема творчого розвитку особистості в сучасному світі розглядається багатогранно і чіткого його окреслення не визначено. Кожна цивілізована країна або та, яка хоче бути цивілізованою, дбає про творчий потенціал суспільства загалом і кожної людини зокрема. Усе це разом пов'язане із рівнем загальної освіти, увагою до розвитку творчих здібностей особистості, надання їй можливості виявляти їх.

Окрім того, як свідчить аналіз практики освіти в цілому, людина, яка здатна генерувати ідеї, використовувати знання й уміння в нових ситуаціях, комфортно почувається в нестабільних соціальних умовах – швидше знаходить своє місце в суспільстві.

Загальновідомо, що на сьогодні Україна перебуває на шляху розвитку та становлення як європейської держави, то відповідно і потребує освічених громадян, креативних особистостей, здатних творчо підходити до вирішення будь-яких проблем. Перед закладами дошкільної освіти (далі – ЗДО) всіх типів постає дуже важливе завдання: сприяти, щоб кожна дитина в майбутньому стала не просто пасивним членом суспільства, а інтелектуальною, ініціативною, творчою, суспільно корисною особистістю.

Відповідно у Базовому компоненті дошкільної освіти (далі – БКДО) велике значення надається розвитку творчих здібностей дошкільників. Важливим результатом оволодіння дитиною мистецькою діяльністю є

усвідомлення себе активним суб'єктом творчості, сформоване емоційно-ціннісне ставлення до рукотворного світу. Показник творчої активності дітей старшого дошкільного віку визначається рівнем розвитку естетичного сприймання об'єктів та явищ, умінням працювати з різними матеріалами, використовувати різні техніки, добирати відповідні засоби реалізації задуму, виявляти творчу уяву, естетичну чутливість, емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього.

За основними положеннями БКДО, сприймаючи твори мистецтва, дитина розвиває музичний слух або поетичний хист, вона виявляє здатність помічати й емоційно відгукуватися на виразально-зображувальні засоби творів мистецтва, пояснювати їхні особливості, оцінювати музичні, літературні, малярські твори. Тільки в зображувальній діяльності розвивається естетичне сприймання емоцій, які переходять в естетичні почуття, що діють на формування естетичного ставлення до дійсності. Для розвитку естетичного сприймання важливо при ознайомленні з предметом підкреслити його красу, використовуючи обрані літературні порівняння [1, с. 15].

Художній образ, як основа мистецтва, є особливим узагальненням дійсності в індивідуалізованій, конкретно-чуттєвій та естетично виразній формі як єдність того, що відчуваємо, і того, що розуміємо. Саме завдяки особливостям свого впливу на дитину (чуттєва безпосередність, ідейна спрямованість, спонукальна сила) мистецтво, як ніяка з інших форм суспільної свідомості, є найефективнішим засобом естетичного виховання [53, с. 67].

Педагогічні аспекти використання творів образотворчого мистецтва стали предметом досліджень теоретиків і практиків в галузі естетичної освіти дітей (В. Алексеева, Е. Белкіна, Н. Ветлугіна, В. Вільчинський, С. Коновець, В. Кузін, Г. Кабунська, Л. Масол, О. Мєлік-Пашаєв, О. Рудницька, О. Савченко, Н. Сакуліна, Г. Тарасенко, О. Щербаков, А. Щербо та ін.). У працях дослідників твори образотворчого мистецтва

постають основним інструментом у руках вихователя закладу дошкільної освіти, який має здійснювати художньо-естетичний розвиток старших дошкільників таким чином, щоб це сприяло також розвитку в них образотворчості та креативності в цілому.

Творчість як процес має певні етапи. Видатний філософ Ж. Пуанкаре, який досліджував творчість, виділив періоди творчого процесу, які у своїй основі приймаються всіма дослідниками творчості .

Важко переоцінити значення образотворчого мистецтва в житті дитини. Психологічними дослідженнями П. Блонського, Л. Виготського, С. Рубінштейна доведено, що дітям дошкільного віку доступне естетично-художнє сприймання творів образотворчого мистецтва, старші дошкільники здатні естетично оцінити художній твір (картину, скульптуру), висловити своє ставлення до нього.

Як засвідчують дослідження В. Єзикеєвої, Н. Зубаревої, М. Івашиніної, Т. Казакової, Т. Комарової, Є. Фльоріної та ін., дошкільникам доступне сприймання пейзажних та сюжетних картин, портретів, натюрмортів, скульптури та графіки. Науковці багато своїх робіт присвятили дослідженню проблем використання творів образотворчого мистецтва у практиці роботи дошкільних закладів різного рівня.

Л. Виготський, досліджуючи проблеми творчості, відзначав, що в дошкільному віці розвивається здатність іти від думки до дії, що робить можливою творчу діяльність: «Одне з найважливіших питань дитячої психології та педагогіки – це питання про розвиток творчості і про значення творчої роботи для загального розвитку і змужніння дитини. Уміння з елементів створювати ціле, комбінувати старе у нові поєднання і становить основу творчості» [10, с. 7].

Проблема розвитку художньої творчості дітей дошкільного віку – одна з найактуальніших у світлі концепцій дошкільного виховання. «Художньо-образна природа мистецтва, – говориться у Концепції дошкільного виховання, – робить художню діяльність дітей єдиним у своєму роді засобом

формування і творчих здібностей взагалі – продуктивного мислення, уяви, що лежать в основі будь-якого виду творчості» .

Вище викладене зумовило вибір теми нашого дослідження: *«Шляхи активізації образотворчості старших дошкільників у процесі ознайомлення з творами образотворчого мистецтва»*.

Об'єкт дослідження: образотворчість старших дошкільників.

Предмет дослідження: твори образотворчого мистецтва як засіб формування образотворчості старших дошкільників.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити вплив творів образотворчого мистецтва на формування образотворчості старших дошкільників.

Відповідно до мети визначено наступні **завдання дослідження:**

1. На основі аналізу наукових джерел та спеціальної літератури розкрити загальну характеристику образотворчості старших дошкільників.

2. Сформулювати сутність та обґрунтувати значення творів образотворчого мистецтва як засобу формування образотворчості старших дошкільників.

3. Розробити програму використання творів образотворчого мистецтва для дітей старшого дошкільного віку на основі усталених та сучасних методик використання творів образотворчого мистецтва.

4. Експериментально перевірити вплив творів образотворчого мистецтва на формування образотворчості старших дошкільників.

Методи дослідження:

- теоретичні: аналіз наукової, методичної літератури, наукових статей, фахових періодичних видань, вивчення передового педагогічного досвіду;
- емпіричні: спостереження та аналіз різних видів діяльності дітей, анкетування, індивідуальні бесіди, діагностичні методики;
- педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний);

- методи математичної статистики: математична обробка отриманих експериментальних даних.

Дослідно-експериментальна робота за обраною науковою проблемою (2017 – 2018 роки) здійснювалась поетапно:

- *констатувальний* – теоретичне обґрунтування проблеми (аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми активізації образотворчості старших дошкільників у процесі ознайомлення з творами образотворчого мистецтва, аналіз передового досвіду роботи вихователів ЗДО, формулювання мети та завдань дослідження, розробка способів реалізації мети та виконання завдань дослідження, підготовка матеріалів експериментального дослідження;
- *формувальний* – розробка та проведення експерименту;
- *контрольний* – відбір та узагальнення результатів проведеного експериментального дослідження, оформлення магістерської роботи відповідно до вимог, визначених для науково-експериментальних досліджень такого типу.

Теоретична значущість дипломної роботи магістра полягає у тому, що здійснено теоретичний аналіз дослідження активізації образотворчості старших дошкільників у науковому контексті, зокрема подано загальну характеристику творчої активності дітей старшого дошкільного віку, обґрунтовано твори образотворчого мистецтва як засобу активізації старших дошкільників, розкрито методику використання творів образотворчого мистецтва в процесі формування творчої активності дітей.

Практичне значення дипломної роботи магістра полягають у тому, що здійснено експериментальну перевірку впливу творів образотворчого мистецтва на процес активізації образотворчості старших дошкільників, зокрема отримано первісні показники сформованості образотворчості дітей старшого дошкільного віку, запропонована програма використання творів образотворчого мистецтва для дітей старшого дошкільного віку, подано аналіз та підсумки експерименту.

Теоретичні положення та практичні результати дослідження можуть бути використані вихователями та методистами ЗДО, батьками старших дошкільників для того, щоб активізувати освітню та виховну роботу з ознайомлення дітей з творами образотворчого мистецтва.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідно-експериментальної роботи були оприлюднені під час доповідей на науково-практичних конференціях і семінарах різного рівня університету та інших вишів України:

1) Всеукраїнській науково-практичній конференції «Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії педагога з дитиною» (19 – 20 жовтня 2017 року, м. Кам'янець-Подільський);

2) Третій науково-практичній інтернет-конференції молодих науковців та студентів «Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи» (29 – 30 листопада 2017 року, м. Івано-Франківськ);

3) IV Всеукраїнській студентській науковій конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку сучасної освіти та науки України» (15 березня 2018 року, м. Кам'янець-Подільський);

4) II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання» (28 березня 2018 року, м. Кам'янець-Подільський);

5) Міжвузівській науково-практичній конференції «Особливості використання навчально-виховних технологій в освітньому процесі» (4 квітня 2018 року, м. Хмельницький);

6) II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії педагога з дитиною» (22 – 23 жовтня 2018 року);

7) науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2017 – 2018 навчальному році);

8) науково-практичному семінарі «Перспективи розвитку дошкільної та початкової освіти»;

9) Інтернет-конференція «Актуальні питання початкової освіти: досвід, реалії, перспективи» (25 жовтня 2018 року, м. Кам'янець-Подільський).

База дослідження. Експериментально-дослідна робота проводилась на базі ДНЗ (ясла-садок) № 10 м. Червоноград Львівської області.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (74 найменування), додатків. Обсяг основного тексту становить 90 сторінок.

ВИСНОВКИ

Найважливішими результатами опанування мистецької діяльності в дошкільному віці є усвідомлення дитиною себе суб'єктом творчості, митцем, здатним не лише відтворювати здобути враження, а й інтерпретувати їх, збагачувати власним досвідом, творчо самовиражатися у різних видах художньої діяльності.

Основна мета естетичного виховання – виховання культури почуттів – як естетичних і моральних, так і специфічних для мистецької діяльності (почуття ліній, форми, кольору, ритму, композицій, інтонацій тощо.)

Специфіка мистецької діяльності дошкільника полягає в обмеженості її технологічного аспекту з одного боку, в поєднанні з буянням дитячої фантазії, нескінченним рядом художніх образів із другого. Самобутність останніх визначає мистецьку цінність духовних і рукотворних витворів дошкільників, становить суть дитячої творчості. Формування в дошкільному віці умінь та навичок мистецької діяльності є засобом естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Головне завдання – розвинути у дитини сприятливість як базову особистісну якість, прищепити здатність «приймати», «передавати», «трансформувати», тобто бути споживачем і творцем культури.

Тож послідовність навчально-виховної роботи в різних видах мистецької діяльності має такий вигляд: виховання емоційно-чуттєвої сфери – засвоєння елементарної інформації – оволодіння уміннями та навичками (технічними прийомами, засобами художньої виразності кожного виду мистецтва) – творча самореалізація дитини (образотворення у різних видах художньої діяльності, через різноманітні техніки, в роботі з різним матеріалом).

Образотворча діяльність старших дошкільників безпосередня; створювані ними образи найвні, за своєю декоративною яскравістю нагадують фольклорні. Діти не стільки прагнуть чітко передавати в малюнку риси й властивості об'єктів, скільки активно «входять в образ»,

«проживають» його, ніби оживляють мазок, лінію, форму. Обираючи кольори фарб, вони керуються насамперед своїм емоційним ставленням до художнього образу, настроєм, певним життєвим враженням.

У старших дошкільників уже досить розвинена координація рухів, вони добре орієнтуються на аркуші номеру, здатні передавати нескладний сюжет, здебільшого мають задум і спроможні його реалізувати, можуть розповісти про те, що в них вийшло, виробляють елементарні судження з приводу результатів образотворчої творчості (власної та однолітків). Інтерес до різних видів образотворчої діяльності стає дедалі стійкішим. Зростає інтерес до групових форм роботи.

Діти починають, вибірково ставитися до різних видів образотворчої діяльності, у них з'являються свої уподобання.

Щоб сформулювати в дитини необхідні вміння, знання, навички, потреби, ставлення, педагог має створити для цього належні умови, розв'язати цілий ряд важливих освітніх завдань: розвивати у вихованців спостережливість, вміння порівнювати з творами образотворчого мистецтва; розвивати художні здібності, формувати відповідні вміння вчити дітей створювати багатофігурні сюжетні композиції; формувати особисту позицію при сприйнятті творів мистецтва та в процесі власної творчості, вчити самостійно знаходити прийоми зображення при інтеграції видів образотворчого мистецтва.

Особливу роль у становленні образотворчої діяльності відіграє розвиток у дошкільників художнього сприймання при ознайомленні з творами живопису, графіки, скульптури, декоративно-прикладного мистецтва. Важливо звертати увагу дітей на емоційний зміст картини, засоби з допомогою яких художник передає настрої героїв, стан природи; надавати можливість роздивитися з усіх сторін скульптуру. Особливу роль в особистісному становленні дошкільника відіграє надане йому право вибору матеріалів, можливість проявити творчість.

Вплив творів образотворчого мистецтва надає вагомого значення по формуванню відчуття художньої форми, образному мисленню. Вони пов'язані із зоровим сприйманням, умінням спостерігати з цією метою періодично проводити заняття милування (природою, картинами, спілкуванню, виконанню розвивальних завдань, розгляду картин). Учить дітей законів зображення, але водночас дайте простір для дитячої фантазії, не ламайте дитячої мови казкового бачення світу.

Тож навчити дитину малювати можна, не всі це робитимуть однаково добре, творчо, та зображувати оточуюче зможуть всі.

На мій погляд процес зображення для дитини, це не лише розвага, процес самовираження, значно більше.

Оволодіння техніками малювання, сам процес художнього зображення є школою підготовки руки дитини до письма, пізнання оточуючого середовища, формування основ математики, розвитку психічних процесів, є лікувальною терапією психіки дитини, є підґрунтям діагностування інтелекту та психічного здоров'я дитини; розвитку мовлення. Тож малювання для дитини дошкільного віку – школа інтелектуального розвитку. Малювання – природна і приємна діяльність для дитини. Тож навчаймо дітей зображенню, бо все то їм на користь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) // Дошкільне виховання. 2012. № 7. С. 4–19.
2. Бебіх Г. Д. Розвиток творчої особистості дитини через образотворче мистецтво // Дошкільний навчальний заклад. Харків : 2007, № 4 (04). С.41–64.
3. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості // Педагогіка і психологія. 1997. № 1. С. 124–129.
4. Бех І. Д. Законопростір сучасного виховного процесу // Дошкільне виховання. 2004. № 2. С. 3–5.
5. Бех І. Д. Інваріанти особистісно-орієнтованого підходу до виховання дитини : наук. посіб. Рівне : РДГУ, 2002. 53 с.
6. Бех І. Д. Особистісно-зорієнтоване виховання : науково-методичний посібник. Київ : ІЗМН, 1998. 204 с.
7. Белкіна Е. В. Від подиву до творчості : естетичне виховання дітей дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва // Мистецтво та освіта. 1998. № 2. С. 12–18.
8. Белкіна Е. В. Вчимося бачити прекрасне : методичні рекомендації по ознайомленню дітей молодшого шкільного та старшого дошкільного віку з творами образотворчого мистецтва. 2-е вид., доп. Київ, 1996. 32 с.
9. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / за заг. ред. О. В. Низковської. 256 с.
10. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей : учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению и специальностям психологии. Москва : Academia, 2002. 317,[1] с. : ил.
11. Ветлугина И. А. Эстетическое воспитание в детском саду. Москва : Просвещение. 1978. С. 24 – 31.
12. Белкіна Е. Вчимося бачити прекрасне : методичні рекомендації по ознайомленню дітей молодшого шкільного та старшого дошкільного

- віку з творами образотворчого мистецтва. Київ : Навчальні посібники. 1996. 74 с.
- 13.Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. Психологический очерк. 3-е изд. Москва : Просвещение, 1991. 94 с.
  - 14.Горошко Н. А. Зображувальна діяльність у дошкільних навчальних закладах. Харків : Ранок, 2007. 224 с.
  - 15.Григорьева Г. Г. Изобразительная деятельность дошкольников : учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений. 2-е изд., испр. Москва : Академия, 1998. 272 с.
  - 16.Григорьева Г. Г. Развитие дошкольника в изобразительной деятельности : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. Москва : Академия, 1999. 344 с.
  - 17.Демчик К. І. Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва зображувальною діяльністю дітей : навч.-метод. посіб. для студ. пед. факультету напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта». Кам'янець-Подільський, 2009. 128 с., іл.
  - 18.Демчик К. І. Художнє виховання старших дошкільників засобами живопису: формування ціннісного ставлення : монографія. - Кам'янець-Подільський : Друк-Сервіс, 2017. 167 с.
  - 19.Дитина : освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. Проекту В. О. Огнев'юк ; авт. кол. : Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білоskalенко та ін. ; наук. ред. : Г. В. Беленька, М. А. Машовець ; Мін. осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.
  - 20.Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ : Слово, 2013. 448 с.
  - 21.Дронова О. О. Активізація художньо-творчого потенціалу старших дошкільників у процесі образотворчої діяльності. URL: http://ps.stateuniversity.ks.ua/file/issue_51/36.pdf. Назва з екрану. (дата звернення: 12.01.2018).

22. Дяконець Н. Ю. Малювання дошкільнят: процес чи результат? // Дошкільнє виховання. 2004. № 4. С. 74–78.
23. Запаренко В. С. Енциклопедія юного художника. Київ : Нац. кн. проект, 2010. 240 с.
24. Інноваційні технології в образотворчому мистецтві : навч. посіб. для студ. денної, заочної форми навчання та студентів ІПО спеціальності «Дошкільна освіта» / Л.В.Захарова, Н.О.Шевченко, Ю.О.Соловійова, М.О.Давидова та ін. Харків : ХНПУ імені Г.С.Сковороди, 2013. 200 с.
25. Калуська Л. В. Навчально-методичний посібник «Соняшник» до комплексної програми розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Тернопіль : Мандрівець, 2014. 200 с.
26. Кириченко М., Кириченко І. Основи образотворчої грамоти : навч. посіб. Київ : Вища школа, 2002. 190 с.
27. Кобець С. М. Навчання малюванню дітей дошкільного віку // Дошкільнє виховання. 1998. № 8. С. 37.
28. Ковальчук К. І. Способи формування ціннісного ставлення до живопису у дітей старшого дошкільного віку // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету. Серія педагогічна. Кам'янець-Подільський : Мошак М.І., 2006. Вип. ІХ. С. 108–111.
29. Кожохина С. К. Путешествие в мир искусства : программа развития детей дошкольного и младшего школьного возраста на основе изобразительности. Москва : Сфера, 2002. 192 с.
30. Козак Н. Формування творчості дошкільників засобами образотворчого мистецтва // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. 2014. Вип. 51. С. 126–131.
31. Комарова О.М. Нетрадиційні техніки аплікації як засіб розвитку дошкільників. // Все для дитячого садка. URL : <http://ditsad.com.ua>. Назва з екрану. (дата звернення: 15.08.2017).
32. Комарова Т. С. Изобразительная деятельность в детском саду: обучение и творчество. Москва : Педагогика, 1990. 144 с., ил.

33. Комарова Т. С. Образотворча діяльність у дитячому садку : програма та методичні рекомендації. Для занять із дітьми 2 – 6 років : пер. з рос. мови. Харків : Ранок, 2007. 176 с.
34. Косминская В. Б., Васильева Е. И., Халезова Н. Б. Теория и методика изобразительной деятельности в детском саду. Учеб. пособие для студентов пед. институтов. Москва : Просвещение, 1977. 253 с.
35. Кривоніс М. Л., Дроботій О. Л. Впевнений старт. Художньо-естетичний розвиток майбутнього першокласника. Образотворча діяльність. Харків : Ранок, 2014. 208 с.
36. Ланіна І. В., Кучєєва Н. В. Образотворче мистецтво для дошкільнят (5–6 роки). Харків : Ранок, 2012. 128 с.
37. Ликова І. О. Кольорові долоньки : програма художнього виховання, навчання й розвитку дітей 2-6 років. Харків : Веста : Ранок, 2007. 128 с.
38. Лопатіна О. О., Скребцова М. В. Веселков казки. Творчі завдання для юних художників. Харків : Основа, 2013. 176 с. : іл. (Серія «Мудрі казки»).
39. Магулаева З. А. Эстетическое воспитание детей средствами изобразительного искусства // Культура народа : язык, литература, искусство. / Карачаево-Черкес. гос. ун-т. Карачаевск, 2006. С. 63 – 65.
40. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі : методичний посібник для вчителів : у двох частинах. Харків : Ранок, 2005.
41. Матюшкин А. М. Развитие творческой активности школьников / под ред. А. М. Матюшкина. Москва : Педагогика, 2001. 160 с.
42. Мелик-Пашаев А. А. Психология искусства и творческие способности. Москва : Знание, 1981. 264 с.
43. Мир детства : дошкольник / под ред. А. Г. Хрипковой ; отв. ред. А. В. Запорожец. 2-е изд., доп. Москва : Педагогика, 1987. 256 с.
44. Миропольська Н. Є. Естетичне і художнє : логіка педагогічного взаємозв'язку // Педагогіка і психологія формування творчої

особистості: проблеми і пошук : збірник наукових праць. Київ – Запоріжжя, 2001. Вип. 21. С. 274–278.

45. Михалев В. П. Значение видов искусства в художественном развитии личности // Искусство в мире духовной культуры / Е. П. Шудря, В. И. Шинкарук, Л. И. Новикова и др. Киев : Наукова думка, 1989. С. 184–200.
46. Мухина В. С. Изобразительная деятельность ребенка как форма усвоения социального опыта. Москва : Педагогика, 1981. 239 с.
47. Найден О. С. Орнамент українського народного розпису. Витоки, традиції, еволюція. Київ : Мистецтво, 1989. 186 с.; ил.
48. Неменский Б. М. Мудрость красоты. О проблемах эстетического воспитания : книга для учителя. 2-е изд. перер. Москва : Просвещение, 1987. 253 с.; ил.
49. Нерсисян Е. Л. Роль искусства в системе эстетического воспитания дошкольников // Весник Моск. гос. обл. ун-та. 2008. № 2. С. 175–178. (Серия «Педагогика»).
50. Ничкало С. А. Мистецтвознавство : короткий тлумачний словник. Київ : Либідь, 1999. 208 с.
51. Ніколенко Д. Ф. Естетичні почуття та їх виховання у дітей // Естетичне виховання у дитячому садку / упор. Е. М. Пугачевська, Г. Г. Головань. Київ : Радянська школа, 1970. С. 5–15.
52. Носач Л. Ознайомлення з українським народним мистецтвом настінного розпису. «Гарна хата» : образотворче мистецтво. 2-й кл. // Початк. освіта (Шк. світ). 2013. № 3. Наша вкладка. Умілі рученята. С. 11–12.
53. Образотворче мистецтво з спеціальною методикою : навч.-метод. посібн. / уклад. І. В. Бабій. Умань : ВПЦ «Візаві» (Видавець «Сочінський»), 2014. 112 с.
54. Оніщенко О. А. Естетичне виховання: історичні традиції та сучасність // Мистецтво та освіта. 1998. № 3. С. 2–7.

55. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку / Н. В. Гавриш, Т. В. Панасюк, Т. О. Піроженко та ін. ; за заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. Київ : Українська академія дитинства, 2017. 80 с.
56. Пасічний А.М. Образотворче мистецтво. Словник-довідник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. 216 с.
57. Петренко Ю. М. Моя перша книжка з малювання : методика занять образотворчим мистецтвом з дитиною дошк. та мол. шк. віку ; худож. Ю. Петренко. Київ : Аконіт, 2008. 96 с. : іл.
58. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка : підручник. 3-тє вид., випр. Київ : Академвидав, 2015. 448 с.
59. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1721-2010-p>. Назва з екрану. (дата звернення: 23.04.2018).
60. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» (нова редакція). У 2 ч. / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова та ін.; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ : МЦФЕР-Україна, 2014. Ч. II : Від трьох до шести (семи) років. 452 с.
61. Пчелинцева Е. В. Теория и методика развития детского изобразительного творчества : учебно-методическое пособие. Великий Новгород : НовГУ имени Ярослава Мудрого, 2006. – 32 с.
62. Сакулина Н.П. Рисование в дошкольном детстве. Москва : Просвещение, 1965. 213 с.
63. Сисоєва О. В. Естетичне ставлення дітей до творів живопису. Київ, 1968. 111 с.
64. Соняшникова палітра : орієнтовне календарно-тематичне планування різних видів образотворчої діяльності дітей дошкільного віку / за заг. ред. Л. Калуської. Тернопіль : Мандрівець, 2016. 168 с.
65. Сухорукова Г. В., Дронова О. О., Голота Н. М., Янцур Л. А. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному

навчальному закладі : підручник. За заг. ред. Г. В. Сухорукової. Київ : Слово, 2010. 376 с. : іл..

66. Флєрина Е. А. Эстетическое воспитание дошкольника ; под ред. В. Н. Шацкой. Москва : АПН РСФСР, 1961. 328 с.
67. Халезова Н. Б., Курочкина Н. А., Пантюхина Г. В. Лепка в детском саду / Н.Б. Халезова, Н.А. Курочкина, Г.В. Пантюхина. Москва : Просвещение, 2006. 265 с.
68. Халезова Л. Б., Курочкина Н. А., Пантюхина Г. В. Особенности лепки в детском саду. кн. для воспитателя дет. Сада. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Просвещение, 1986. 321 с.
69. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки : навч. посіб. / від упорядників, вступні нариси та упорядкув. З. Н. Борисової, В. У. Кузьменко / за заг. ред. З. Н. Борисової. Київ : Вища школа, 2004. 511 с.
70. Чен Н. В. Художньо-естетичний розвиток старших дошкільників. Образотворча діяльність : посіб. Виховат. Харків : Основа, 2012. 95, [1] с. : табл., рис. (Серія «Впевнений старт»).
71. Чумичєва Р. М. Дошкольникам о живописи : кн. для воспитателя дет. сада. Москва : Просвещение, 1992. 126 с.
72. Шульга Л. М. Барвіста радість. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання. Запоріжжя : «ЛіПС» ЛТД, 2007. 280 с., іл.
73. Эстетическое воспитание в детском саду / под ред. Н. А. Ветлугиной. Москва : Просвещение, 1985. 207 с.
74. Эстетическое воспитание и развитие детей дошкольного возраста. / под ред. Дубровской Е.А., Козловой С.А. Москва, 2002.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для педагогів ДНЗ

Шановна колего! У Вас є значний педагогічний досвід або Ви лише маєте невеликі здобутки в галузі естетичного виховання дітей. Нам було б цікаво дізнатись про Ваші думки з приводу ознайомлення старших дошкільників з творами живопису як засобу естетичного виховання.

Просимо Вас відповісти на ряд нижче запропонованих запитань. Вкажіть, будь-ласка, Ваш педагогічний стаж. Дякуємо за відвертість та щирість.

1. Як Ви розумієте сутність поняття «образотворче мистецтво»?
2. Яка роль мистецтва у формуванні духовного світу дитини?
3. Чи використовуєте Ви у своїй практиці твори живопису? Як часто?
4. З якого віку потрібно починати ознайомлення дитини з творами образотворчого мистецтва?
5. Чи впливає оцінка дітьми творів живопису на їхнє ставлення до образотворчого мистецтва в цілому?
6. Які методи ознайомлення з художніми картинами Ви застосовуєте? Які з них, на Вашу думку, можуть допомогти у процесі активізації образотворчості старших дошкільників засобами творів образотворчого мистецтва?
7. Яка, на Вашу думку, ефективніша робота у даному напрямі – індивідуальна, групова чи фронтальна?
7. Чи спостерігалась у Вашій практиці статева чи інша диференціація дітей стосовно ставлення до образотворчого мистецтва?
9. На Вашу думку, яка роль сім'ї в процесі виховання дітей дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва?
10. Які би Ви порекомендували засоби, методи, заходи для покращення естетичного виховання старших дошкільників шляхом ознайомлення з творами образотворчого мистецтва?

Додаток Б

Анкета для батьків

Шановні батьки! Естетичне виховання – одна із ланок гармонійного та різнобічного виховання дитини. Воно здійснюється з допомогою різних засобів, в тому числі і засобами образотворчого мистецтва. Мистецтво допомагає дитині розуміти красу навколишнього світу, людей з якими вона спілкується. Нам було б цікаво знати Ваші думки, погляди з приводу ознайомлення дітей з творами образотворчого мистецтва як засобу розвитку в них образотворчості.

1. Чи є інтерес у Вашої дитини до образотворчого мистецтва?
2. Коли Ваша дитина малює фарбами, чи звертає увагу на кольори, порівнює їх, підбирає за власним уподобанням? Чи є улюблені кольори у Вашої дитини?
3. Чи любить Ваша дитина малювати, слухаючи музику? Яку музику любить при цьому слухати?
4. Чи є у Вас вдома репродукції або оригінали картин художників? Назвіть їх.
5. Які твори живопису подобаються Вам, в першу чергу, а Вашій дитині?
6. Чи розмовляєте Ви з дитиною про живопис, про художників? Які художники їй подобаються? Чому?
7. Чи відвідуєте разом з Вашою дитиною музеї, картинні галереї, художні виставки? Як часто Ви це робите?
8. Чи вчите свою дитину оцінювати твори живопису? Як Ви це робите?
9. Що Ви вважаєте за потрібне зробити, щоб покращити спілкування дитини з творами живопису в сучасних умовах і тим самим збагачувати її духовну культуру?
10. Чи відчуваєте Ви потребу в підвищенні власних знань про живопис?

Додаток В

Орієнтовний перелік запитань для опитування дітей

1. Чи любиш ти картини? Що тобі в них подобається?
2. Які картини тобі найбільше подобаються? Про що?
3. Хто створює картини? Чи є у тебе улюблені художники?
4. Які предмети потрібні художникові для того, щоб створити картину?
5. Про що художники розповідають в своїх картинах (в пейзажі, в натюрморті, в портреті)?
6. Чи любиш ти малювати пейзажі, натюрморти?
7. Де ти бачив (-ла) картини? А де ще їх можна побачити?
8. Чи відвідуєш разом з батьками музеї, картинні галереї? Як часто?
9. Чи є у тебе вдома картини? Назви їх.
10. Яких художників ти знаєш?
11. Які картини вони пишуть (пейзажі, натюрморти чи портрети)?
12. Чи хотів (-ла) би ти стати художником? Чому?
13. Для чого художники малюють картини?
14. Які почуття вони передають у своїх картинах?

Додаток Г

**Орієнтовний перелік картин,
рекомендованих для ознайомлення старших дошкільників
з метою активізації образотворчості**

Пейзажний жанр:

- Й. Бокшай. «Озерце в горах» (1946).
- М. Бутович. «Карпатський краєвид» (1932).
- С. Васильківський. «Село взимку мерефа» (1900-1901 рр.).
- М. Козик. «Літній день Яреськи» (1940).
- П. Левченко. «Село взимку» (1900-1901 рр.).
- В. Орловський. «Хати у літній день» (1882).
- І. Похитонов. «Околиця Парижа» (1886).
- С. Світославський. «Вечір у степу» (поч. 1890-х рр.).

Натюрморт:

- О. Шовкуненко. «Натюрморт. Осінні квіти» (1926).

Портретний жанр:

- М. Божій. «Медсестра» (1955).
- Ф. Кричевський. «Автопортрет» (1932).
- О. Мурашко. «Автопортрет» (1917), «Селянська родина», «Праля» (1914).
- Г. Васько. «Портрет В. Томари» (1847).
- П. Нілус. «В майстерні художника» (1903).
- М. Пимоненко. «Жниця» (1882).
- О. Шовкуненко. «Портрет дівчинки (Ніночка)» (1926).
- Т. Яблонська. «Автопортрет в українському костюмі» (1946).

Соціально-побутовий жанр:

- С. Васильківський. «Весна на Україні» (1883).
- Є. Волобуєв. «Ранок» (1954).
- Т. Голембієвська. «Подруги» (1959).

- О. Мурашко. «Праля» (1914).
- П. Орловський. «Рибалка» (1877), «Затишшя» (1890), «Воли на оранці» (1891), «Жнива» (1882).
- М. Пимоненко. «Біля криниці (суперниці)» (1909), «На річці» (1900 – 1901 рр.), «На містках. Праля» (1900 – 1901 рр.).
- С. Світославський. «Жнива» (1900 – 1901 рр.).
- К. Трутовський. «Лірник у селянській хаті» (1860), «Через кладку» (1881).

Батальний та історичний жанри:

- В. Костецький. «Повернення» (1947).
- В. Пузирков. «Чорноморці» (1947).

Анімалістичний жанр:

- К. Костанді. «Гуси» (1913).